Melih Cevdet Anday

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ

ŞİİRLER

ADA YAYINLARI

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ / Melih Cevdet Anday

Bu kitap
İstanbul'da
Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.'de
dizilip basılmıştır.

Birinci hamur kâğıda basılan
1 - 100 sayılı
kitaplar satış dışı tutulmuştur.

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ

OZANIN ÖBÜR ŞİİR KİTAPLARI

Garip *(1941, Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte)*
Rahatı Kaçan Ağaç *(1946, 1961)*
Telgrafhane *(1952, 1964)*
Yanyana *(1956)*
Kolları Bağlı Odysseus *(1963)*
Göçebe Denizin Üstünde *(1970)*
Teknenin Ölümü *(1975, Yeditepe Şiir Ödülü)*
Sözcükler *(1979, Sedat Simavi Şiir Ödülü)*

Melih Cevdet Anday

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ

ŞİİRLER

ADA YAYINLARI

YAZ SONU ŞİİRLERİ

YAZ SONU ŞİİRLERİ

1

Dün gece yağmur yağdı kente,
Sonra sabah, güneşte ayıklanmış,
Bir kahvede düşünüyorum,
Sen geleceksin ya, dalgınlık
Kopuverdi bir daldan, sallanarak
Geçen bayrak açmış bir bulut,
Sonra ikindi ve akşam, bakarsın,
Uyurken bir daha o yağmur.

2

Fal çıktı. Köpükler içinde kaldı deniz,
Tepeleme çiçek dolu bir sandal.
Eylülün eskil çadırına giriyoruz,
İşte, büyücü martının bozgun çağrısı,
Uyurgezer yosunları delirten poyraz,
Odalara sığınan ürkü yaprakları,
İşte, çırpınan bir kavağın
Yalnızlık sancısı dolaşıyor bahçede.

3

Melez yapraklar, sararması yasaklanmış,
Bitimsiz bir zamanın cansıkıntısında,
Hatmi alı ışıklarla karıştırılan
Huysuz kuşların dağıttığı rüzgâr.
Başka bir yüzyılın rengi bu,
İlkel bir oymağın kurban sunağı,
Bunamış bir papağan gibi dilsiz,
Eski günler düşünde bir gökyüzü.

4

Karanlığın kuştüyleri doluştu
Eşzaman balkona. Hüzün çekilmez.
Tanıdığım bütün mumları yakın.
Ölülerin bilinciyle arınmış.
Ve geleceği onaramıyorum,
O bizim sayvan çocukluğumuzdu,
Yaşanır yalnız bu aylak güzlerde
Gelecekten geçmişe doğru.

5

Yaz sonu durdurur sokakta,
Tenha bir duvardan sarkıp, nereye böyle,
Düşünsene, orda kimse yok, yalnız akşam,
Telâşla düşer öne, hadi gitme,
Bak işte boşalmış perde, yağmur bu,
Rüzgâr çıktı, düşünsene, fırtına, dolu,
Lâmbalar yanacak nerdeyse, saat
O saat değil, düşünsene.

6

Önce küçük rüzgârlar uyanırdı
Dört perili kestanelikte,
Güneşin ipeğini çözerdi bir tavus,
Ama gerçekdışıydı sabah,
Doğallığını yitirmiş bir ölüm gibi,
Umarsız karşıla ikisini de.
Ey perdenin önünde oynanan Dörtleme,
Sen zaman değilsin, döne dur!

7

Küçük bir inanç yeter bana,
Ve güze inanabilirdim,
Ama biter mevsim, öteki başlar,
Saf değil doğa, oyalandım
Ama kanmadım, bana ne isli yağmurdan,
Çinko sesinden, güvenemem ağaca,
Düşünemem oluklardan akıp gideni,
De ki, benim zamanım başka.

8

Günler kısaldı, mevsimler de,
Ve yıl, bir öğrencinin okul defterinde,
Dört sayfa resim, öyle yarım yamalak ki,
Doğa gibi, bir bakıyorsun kar yağıyor.
Elimle bir anda dönüyorum ilkyaza,
Bahçe dışarda yinelesin dursun kendini,
Telepinu değilim, ölüp dirilemem,
Okul defterinde bırakın beni.

YAŞLI ADAM VE KÖPEK

Elini köpeğin başına koydu,
Odasında, koltukta, zahmetsizce,
Duydu kemiği, tüyü ve kendi elini,
Sonra nabzını duydu, atardamar,
Ciğerine girip çıkan soluğu,
Bir hafiflik ruhunda, uçacakmış gibi,
Unuttu odayı, koltuğu, köpeği,
Köpek öyle yanında duruyordu.

RÜZGÂR DA VARDI

İpin bir ucunu dala bağladı,
Kadın, taze, düşleri ve çamaşır,
Öteki ucu bıraktı boşluğa,
Rüzgâr da vardı hafiften, sallanır
Durur çarşaf, umut, emek, bezginlik,
Nice yoksunluk, nice oynaş dilek
Kadın astı ipe bunları bir bir,
Kayıp gitti öteki uçtan bulutlara.

SABAHA KARŞI

Yorgun argın çıktık gemiden,
Bütün gece deniz korkuttu bizi,
Demir tarar, fener sönmüş, mendirek, kaya,
Bereket şarabımız vardı iki testi,
Çiy balık yemiştik, zeytin, bazlama,
Pompa çalışmaz, maşrapalarla boşalttık
Dipteki suyu, karanlığı ve uykuyu,
Sabaha karşı çıktı kırmızı ay.

BİR KAÇ KUŞ

Pencerenin önünde dopdolu bir arsa,
Gizlenmiş gibi ortasında kentin,
Tamirhaneler vardı sağlı sollu,
Geçen ay doğmuş kediler, çaycı, akasya,
Bir yerleri bozulmuş arabalar gelir,
Elleri belinde kadınlar ve ustalar,
Sonra bir mescit, bir kilise ve gökyüzü,
Ötede bulutlar, bir kaç kuş, tasa.

GÖRÜNÜ

Şaşırdım, dümdüzdü görünü,
Cansız bir kâğıdın üstünde gibi,
Ardı yok, ne pürtük, ne oylum,
Ağaç değil mi bu, duvar, yağmur değil mi?
Ters yüz ettim, başaşağı getirdim,
Elime dokundum sonra, bilmiyorum ki.
Hem yaşıyor, hem de yaşamıyordum,
Yeşil gibi, dikey gibi, ses gibi.

OT

Git, kırda bir ot bul kendince,
Başka bir dünyada kökleri,
Çiçek verince bakakalmış,
Hani dingin vapur dumanını bilirsin,
Köşe bucak duran rüzgârı sabahleyin,
Gökten inen sessizlik gibi,
Kutsa onu, hiç bir şey deme,
İnsan öğrenmek için yaşar.

SALYANGOZ

İşçi geliyor ağaç budamaya,
O ne tafra, o ne kırallık,
Bir omuzunda balta, ötekinde ıslık,
Yer değiştiriyor kuşlar dallarda.

Kente dönen çılgın mızıkacılar,
Çiçek tozu içinde tunç bir davul,
Borular arı gibi parlıyor güneşte.

At da sallanıyor, sevinç de,
Sokağa dökülen sesin demeti.

Kadın çıkmış salyangoz toplamaya,
Etekliğinde yılın beşinci mevsimi,
Bakıyor gürültüsüyle memelerinin.

Ve ağzında nar çiçeğiyle
Çocuk gider tayı sevmeye.

Yüreği tedirgin eden bilgelik.

SES

Günlerin tümünü gördük, başka bir günü.
Denizi, denizi bekleyeceğiz,
Yengi oylumunda ağaç olan o sesi,
Doğum mu öncedir ölüm mü,
Bunun tarihi olamaz, başka bir günü,
Tutukluyor düşüncemi sabah ve akşam,
Başka bir günü, ben bendim, onlar onlardı,
Sonra akşam oldu uyudum sürgün,
Bu sabah uyandım başka bir günü.

DAVUL

Ay batıyor duman içinde
Boyalı yumurta gibi bir yıldız

Yüreğimi düşsel bir sokak gibi
Titreten kokulu gökyüzü

Duyuyor musun uğuldadığını
Mevsimlerin tarih boyunca

Narın rengine karışmış bir gece
Yüzü ateş böceği gibi aydınlatan

Ruhumuz iğreti bir yaprağın ışığı
Yalnızlığı bir kuyudaki gürültünün

Duyuyor musun bağışlanmış töreleri
Kocaman kalkanını öngörünün

Mührünü gizlemedik ölümün
Susar göğün üstündeki davullar

YEĞNİ KUŞ

Bahçem olsa da asmalar budasam,
Büyütsem sayrı bir armut ağacı,
İki kez din değiştirmiş biberler,
Giysilerim eski, yenidir şapkam,
Olurum ölünce görkemli bir korkuluk,
Sallanır mart sabahının loş toprağında,
Göğün üstündeki yeğni kuş gibi,
Dünyanın sonuyum, başlangıcıyım.

AKŞAM OLMUŞ GİBİ

Akşam olmuş gibi bir sabah
Çıtırdayan kabuk kentin ucunda
Ölüp dirilen kanadı üstünde suyun,
Evcilleşen esintili çiçekleriyle
Mezarlıkta eski bir yüzyıl,
Gecenin odunu renginde,
Katı toprak ve sütlü tohum,
Öncül gibi hem ardıl gibi.

KAVRUK İNCİR

Yağmur yağıyor sarkmış telefon teline,
Üstüne yapıda unutulmuş malanın,
Kavruk incirin, çocuklara küskün,
Ve gizlenmiş karganın bakırdan sesine.
Yağmur yağıyor teneke evin üstüne
Bel ağrısı, saman ve tavalarla dolu,
Üstüne çingenelerin, mimoza satan,
Yağmur yağıyor ıslanmış köpek kokulu.

ÖĞLE UYKUSUNDAN UYANIRKEN

ÖĞLE uykusundan uyanırken deniz yükselirdi, bilirdim, her gün o saatta yükselirdi. Kendimi büyümüş bulurdum. Birbiri arkasına uyanırdım. Koştuğumu anlamadan. Cilâlı taş ormanları içinden geçerdim. Düş, doğaya dönüşürdü. Yoksa hangi çiçek büyüyebilir ki!

Uykunun çiçekli perdesi duvara vurmuştu ama o sabırsız, damıtık, büyü bilmez ışık, imgelemin bütün haritasını parça parça ediyordu. Her uyanışında dünyayı baştan yaratan çocuğu Tanrı korusun! Parçaları toplamağa başladım ağır ağır.

Önce solumdaki duvarı gördüm. az sonra da tanıdım. Yatağıma arpa boyu uzaklıktaydı. boşalmış. yaşı olmayan pencere ile arasında tedirgin masa duruyordu, kapıya bitişikti. Derlenip toparlanan ölçüler içindeki konumundan ötürü de, alıştığı yeri alıverdi. Bellek bir kalıtımdır.

Eşya arasındaki anlaşmada hep bir giz bulmuşumdur. Bizimle birlikte uyuyup uyanırlar. Ama her uyanışta ya bir şey eksilir, ya da bilinmedik bir şey doğar. Kalanlar kapatır eksilenlerin yerini ve yenileri örter. Yoksa bir duvarı tanımak kolay değildir. Duvarlar bir dizge içinde anlam kazanırlar ancak. Var olanın gerçekliği, kendi soyundan başka gerçeklikleri gerektirir. Sayı bundan doğmuştur. Ne güç öğrendim! İnsan elinden çıkma şeylerin, doğal şeylere göre daha karmaşık bir yaşamları vardır. Atalarını bilmezler. Duvar geçmişi yatsır, zamanı hiçler. İnsanın en acımasız buluşudur o, özgürlüğümüzü tutuklar. Bütün el ürünü varlıklar gibi öçle doludur ve öç duygusu kişiliğin kanıdır. Hiç bir duvar ötekine benzemez; kimi konuşur, kimi susar boyuna (konuşanlar genç, susanlar yaşlıdır), kimi içeri kapatır, kimi dışarı açar; kimi öldürür (ölümlerin çoğu bundandır), kimi yaşatır (bunu bilmek olanaksızdır). Kurşunlarla delik deşik olmuş, üstü yaralar ya da resimlerle dolu duvarlar vardır. Uruk'daki ilk kerpiç duvardan beri yazgımız değişti. Shih Huang Ti'nin büyük duvarı, düşmana değil, halka karşı idi ve insanlarda hiç bir umut bırakmamıştı. Duvar ancak düşle aşılabilir. O gün ben de, bilinçsizce elbet, o atılımı denedim. Ama bunu kaç kez anlattımsa da kimseyi inandıramadım. Belki de hiç anlatmadım.

Çok duvar gördüm. Birinde Shakespeare'in ünlü sözü yazılı idi: «Olmak mı, olmamak mı?» Bunun altına bir başkası, belki de bir deli, sonradan deli olmuş biri, çünkü deliliğin öncesi yoktur, şu sözleri eklemişti: «Yalnız olmak mı, yalnız olmamak mı?» Şiirimi o sözden başlatır, sonra da bir duvar örmeğe başlardım belki, fakat onun altına bıçakla kazınmış şu sözleri okudum: «Var mıyım, yok muyum?» Shakespeare'in asıl söylemek istediği buydu, Hamlet'in onca zayıf istençli olması, varlığından kuşkuya düşmesi yüzündendir. Kuşlar uyurken anlar bunu. Hamlet kendine dışardan bakıyor, bu nedenle de yabancılık duyuyordu. Aynaları kırmak niçin uğursuzluk olsun? Bu duygu Hamlet'i eylemden alıkoyuyordu. (Gerçekte bahaneydi bu.) Çevresi içindeki konumunu yitirmişti. Onun bütün serüveni, şu bir türlü anlayamadığımız yalnızlıktır. (Duvarların en korktuğu. Kaç kez dinledim.) Babasını hortlatmasının nedeni başka türlü açıklanamaz. Bu gibi durumlarda düşle gerçek birbirine karışır, bundan ötürü de eylem, zaman zaman, kırlangıç yuvası gibi boş kalır. «Bir taş alıp attı» demekle, «Eline bir taş geçti» sözü arasındaki ayrım bunu gösterir. El midir işi gören, yoksa taş mı? Flaubert bu ayrımı anlamıştı.

Pencereyi, yaz gününün giz bırakmayan ışını ile çoktan kaynaştığı için, daha da çabuk tamdım. Yalnız değildi. Sesler geliyordu uzaktan. Ne kadar ses varsa toplanıp sokağın ucundaki parkta, çocukların anılarını kurmaya gitmişlerdi. Kuşları göremedim, belki de bahçelerin kuruluşunda görevliydiler. Bu görev asıl, ses ile sessizliğin ortak temeline dayanır ve çocuklar sadece biraradalığı tanıdık-

ları için dünyaya hiç yabancılık duymazlar. Kuş ve ağaç birdir onlar için. Duvar ve pencere bir. Bütün sorun, araya gizlice bir şey katabilmektedir. Gerçekte hiç bir şeyin tek başına anlamı yok. Ah konuşmanın anlamsızlıklardan doğduğunu bir anlasak! Onları yeni baştan toprağa dikip suladım.

Bir süre kanımın gelgitinde sallandığımı algıladıktan sonra, yatağımda doğruldum. İşte o zaman, odamın ucunda, pencerenin altında, dolapla duvarın yer çizgisi arasında bir altın külçenin parıldadığını gördüm. Bunu bir an çok olağan bulduğumu unutmuyorum. Olağanüstü değildir şaşırtan. Bir yandan da, beynimdeki düş zembereğinin bir aksaklığa uğradığını, az sonra bu imgenin yok olacağını düşünüyor, bilincin acelesinden ya da düşün tam zamanında yitmekte gecikmesinden ötürü ortaya çıkan bir tür Âraf'ın gerçek varlığını tanımaya çalışıyordum. Âraf hem inançsızlığımızın, hem de korkaklığımızın imidir; insan, cennetle cehennemden başka bir şey daha olsun istemiştir. Yaşamla ölüm arasında da böyle bir yer vardır. Karşıtlık yaratır onu, zaman yalnız orada işler, yaşamda ve ölümde değil. Sürekli ile süreksizin arasına düştüm kaç kez. Durmak da, yürümek de şaşırtıcı idi.

Hiç istemeden kendini bana yakalatmış gizli bir dünya idi bu. (Sonraları bu dünyayı kaç kez gördüm, kaçırdım ve her görüşümde hasta düştüm. Belki de delilik budur, çünkü kimseyi inandıramazsınız, herkes sizden uzaklaşır. Oysa hepimiz o dünyada yaşamaktayız, ama «söz»ün yetersizliği bizi yenik ve mutsuz düşürüyor. Bir gün gerçek «söz» bulunacaktır.) Eskiden beri bildiğimiz iki gizsiz dün-

ya, düş ve gerçek, arasında bir geçiş bozukluğu idi bu yeni dünya ile karşılaşmamın nedeni. Çünkü ilk sayı «üç»tür. Ah ne duvarlar, ne pencereler, ne denizler, ne bahçeler, ne bitkiler, ne hayvanlar vardır, hem tanıdık, hem ilk. Birinden ötekine geçilirken, en bilinmedik olanla karşılaşılır. Sokakları dolaşmayı sevdim. Değişme sonsuzdu. Öyle ki, kimsenin geçmediği sokaklar buldum.

Altın külçesinin parıltısı gibi ağırlığı da olmalı idi. Ağırlık, ölümün yaşlanmasıdır. Bir ölüyü bir kaç kişinin zar zor taşıyabildiğini unutmayalım. Dünya da gitgide ağırlaşıyor. Kıyamet, dünyayı artık taşıyamayacağımıza ilişkin bir tür önsezidir, bir tür geriye dönüş, bir anı. Kıyameti dört gözle bekliyorum. Çünkü ondan sonra yaşadım. Asıl dünyayı yaratmanın mutluluğu! Ben senin çocuğunum!

Çarçabuk üstüne atılsam, yüzde yüz, altın külçenin ağırlığını da duyumlayabilecek, böylece de elimin ve kolumun kaslarına can katmış olacaktım. Bizi olağanlıkların öldürdüğünü unutma! Ama parıltının daha önce yok olacağı korkusu beni bundan alıkodu. O durumda sadece ağırlığı yakalamam, bilincimi de, düşümü de içinden çıkılmaz bir güçlüğe sokacaktı. (Bence parıltı idi önemli olan.) Nitekim önce ağırlığın yok olduğunu sezdim, parıltı bir an daha, tek başına, şaşkın, ürkek (dünyada onun yeri yoktu ki!) sürdü. Öz niteliklerin tümü tedirgindir. Ama kıyamet onlara zarar veremez. Yakalım onlardan başkasını!

Ancak bu olayda iyi anlayamadığım, daha doğrusu, inanılmayacağını sandığım için saklamayı yeğlediğim bir şey daha vardı. Asıl unutamadığım da odur. Hattâ ben onunla çok daha önce de karşılaşmıştım gibime geliyor.

Hiç ölmedim ki! Altın külçenin içinde, artık parıltı olmayan, belki de bu parıltıdan habersiz bir bölüm, sakin, kahramanca, yaşanan bir bölüm görüyordum. Burnumun dibinde. O kadar yakın. Ruh değil, (ne gerek var ona), belki de özdeğin ta kendisi. Hem yeni, hem tanıdıktı bu yer. Nedenini bilmediğim bir sevinç kaplamıştı içimi. Sevincin öğretilmemiş olanı. (Sonraları onu yaratmaya nasıl da çabaladım!) Yaşayabilirdim artık. Ben burada değil, orada olmalıyım duygusuna kapıldım. (Her şeyi bu duygu bozdu, bütün duygular gibi). Dahası, oradan odama bakıyormuşum sanısına kapıldım. Karyolamın yuvarlaklaştığı kuruntusuna bile kapıldım. Kısacık bir anda ne çok şey yaşanıyor! Ah, ben dışardayımdır! Olanın olduğu ile olmayanın olmadığı karşıt değildir. Olanı olumlamakla olmayanı olumsuzlamak yalnızca yinelemedir. Bütün önermeler duvardır. Bir önermeyi yatsımak bizi başka bir önermeye çıkarıyorsa kurtuluş yok demektir. Sözü yakmakla olur kurtuluş. Çekmecelere kilitlediklerimizi arıyoruz.

Sonra yatağımdan kalktım, gidip az önce altın külçenin bulunduğu yere ayağımı sürttüm. Yanlıştı bu, biliyorum. O sırada çocuklar evlerine dönüyorlardı. Tanrım, bizi çocuklar dünyaya getiriyor! Elimi de tahta taban üzerinde gezdirdim. Bir ağacı okşar gibi. Kaç kuş geçti pencerenin önünden, sayamadım. Nereye gidiyorlar? Parmaklarımda altın tozları aradım. Önce, bir iki tanecik görür gibi oldum, ama buna pek inanamıyorum. Belki de çocuklar ve kuşlar kapışmışlardı bütün o zerreleri. Kuşlar neden sokaklardan geçerler? Anlayamamışımdır. Koca bir dünya bu! O sırada, sanki neden aldandığımı göstermek

istiyormuşçasına, ikindi güneşi parlayıverdi. Ah bu aydınlığın ağırlıksızlığı! Bir imgenin yerini beyaz bir ışık almıştı. Bilincim bana bu ışığın gerçek olduğunu söylüyordu. Çünkü ikisi de aynı mayadan yapılmıştı. Yaratmaların çoğu böyle yarıda kalmıştır. Lânet olsun! Sırasında çekilmeyi beceremeyen düş ise, başka bir gerçeği kaçırıvermişti elimden.

Gölge ve ışığın ilk bulucusu Platon'dur. (Hellen güneşine zeytin diplerinden gölgeler getirerek). Bundan ötürü çok acı çektiğini sanırım. Bir olanı ikiye ayırmak acı vericidir. Mağarada doğduğum için bilirim, gölge ve ışık aynıdır. Gölge olmasa, ışık da olmazdı. (Oysa bunun tersini öğrettiler bize.) Ben gölgemden çıktım. Onun için gölgem uzayıp kısalır. Kemiksiz. Platon, ışığı dışarda bırakıp gölgeyi mağaraya tıktı. Ne yanlış!

Güneşi her gün görüyorduk, öldürdüğü çocukları, nerde sakladığını bilemediğimiz kısır karısı, umutsuzca yeniliği (öyle ki, bu bir yenilik bile değildi, önü ardı kesik kalmaya yargılı olduğu için), zorunluluğu altındaki dayanılmaz bunalımı, her zaman koparılmış saçakları, yerini hep boş bırakan uyruksuz sopası, aynalara bakamayan kirpiksiz gözleri, düş bilmediği için hastalanmayan koca ciğeri, ayrımsız bir dünyadaki mutsuz kızı, orada burada unuttuğu saatları, dakikaları, saniyeleri, kömürü, dumanı, kokusu, soluğu ile. Pencerelerden giriyordu sesler gibi. Gerçi her gece düş de görüyorduk, ama düşlerin ölçülebilir bir niteliği yoktu. Onların hızını bulan hiç bir bilim adamı yetişmemiştir. Kaç saniyede, kaç imge geçer düşte? Hız ölüme yakın bir şeydir. Hızı ölçülemeyen düşler tam bir bil-

giye elverişli değildir. Zamansız bir toprağın çocuklarıdır onlar. Başkaldırmaktır ödevleri. Başkaldırmadan yaşanamaz çünkü. Gece düşünde, ertesi gün sarhoş olacağını gören Mevlâna, ertesi gün içmiş, sarhoş olmuş. Biz ancak uyanıkken gördüğümüz dünyaya inanıyoruz. Bana hiç bir şey iyi gelmez ki! Herakleitos, «O hiç bir şey bilmez, gece ile gündüzün aynı olduğunu da» demiş, Hesiodos için. Ne geceden günü, ne de günden geceyi çıkarabildim. Payım yoksa ben de yokum. Ama Tanrı'ya hiç özenmedim. Yerinde sayan güneş, seni nasıl da çember içine aldık!

Gerçekte deneyim ve deney denli hiç bir şeye inanmamışımdır. Kaç kez denedim taşın düşüp düşmeyeceğini. Hattâ ateşin yakıp yakmayacağını da. Bana ne yazılanlardan. Onlar sadece gün ve gecedir. Ah mağara, mağara! Benim bilgeliğim sensin! Engizisyon mahkemelerinin, insanları ateşe atmaları, bilime inandıklarından değildi. Tam tersine, onlar bilim adamlarını, düş görenleri, güneşi satılığa çıkaranları, suyu yakanları ve göğü toprağa karıştıranları yakıyorlardı. Maddeye inanmadıkları halde bunu yapmaları, kısaca dinsizliktir. Anlaşılıyor ki, kilise, öteki dünyaya, ruhun ölümsüzlüğüne de inanmıyordu. Çünkü ruhu yakmak için bir ateş bulamadı. (Bu ateş çok sonra bulunmuştur). Sıcakla soğuğun aynı olduğuna kim inanır! Sayı şaşırttı bizi. Eskiden sayı yoktu, nitelikler de. Yalnızca yaratma vardı. Ah geride kalan mutluluk! Ben de soğukta kaç kez çıplak dolaştım, üşüdüm. Neden üşüdüğümü bilemem. Hiç bir şey bilmem ki! Belki ateşte ısınmaya alıştığımdandır. Ölülere elimi sürdüm, toprak gibiydiler. Buna ölüm denebilir mi? Çiçek büyütülebilir bir ölünün etinde.

Ama bu iş için bir canlıyı seçmenin daha doğru olabileceği kanısına vardım. Bunu kendimde deneyemezdim, kimseyi inandıramazdım, çıbanlarımdan korkup kaçarlardı. Kısacası, ben bir bilimseverim.

Altın külçenin önce ağırlığını, sonra parıltısını yitirmesi, elbette canımı sıkmıştı. Oysa güneş ışığı orada, köşede durup duruyordu. Her şeyin benden «önce» olduğu düşüncesi, beni sadece şaşırtmakla kalmaz, varlığımdan kuşkuya da düşürür. Güneş doğmadan önce uyansam (kaç kez yaptım bunu, develer cıgara içiyorlardı), ayaklarımı nasıl unutabilirim. Çocuklarımız bizden önce vardı. Akıl konusunda ise, insan hazıra konmuştur. Küçük sinirlerimden biri titrese, düşünceler bulurum. Söz ondan da eskidir. Ama kutsal kitabı onunla başlatanlar bilmiyorlardı bunu. Kulağa değil ağza önem veriyorlardı. Duymadır ilk olan. Kral Midas'a bunu Apollon öğretmişti, o ise eşek olduğunu sandı. Hayvanların en büyük korkusu insan olmaktır. Bunca acıyı nasıl barındırdım. Tümü mutlu ölen hayvanlar birbirlerini tanımazlar. Bense başkasını tanırsam kendime acıyorum. Yanyana duruyoruz. Elden ne gelir ki! Başkasını yaratmak gerek.

Ben gerçi ikindi olduğunu düşünmüştüm, ama birara kuşkuya düştüm bundan. Saatıma bakayım dedim, akrebi yok olmuştu. Yelkovan, yarış bittikten, seyirciler gittikten sonra, aklını kaçırdığı için koşuyu sürdüren bir atlete benziyordu. Kimse doktor getirmeyi düşünmemişti. Deli, döndüğünü bilmiyordu, boyuna ileri gittiğini sanıyordu. Varacağı bir yer varmış gibi. Bildiği yerlerden birinde düşüp ölecekti.

Akrep, bir gevşemeden ötürü vidasından çıkmış olsa, camın altında bir yere düşerdi. Ne dar bir dünya! Gene de bir akrep ortadan yitiveriyor. (Kaç kez bulamadım kendimi.) Yelkovana oynanmış acı bir oyundu bu. Belki de o, akrebi bulacağım derken kendisine yetişecekti ve yalnızlıktan kurtulduğunu sanıp ikileşecekti. Hem saniye, hem dakika olacak. Çocukluğumda yere düşünceye dek dönerdim, bir yandan da bilinmeyen sözler söylerdim. Uzun süre unuttum onları, sonra yeniden buldum. Yaratma budur. Sanki bilinmez bir dildendi. Bütün çocuklar anlarlar o dili. Sonra anımsamaz olurlar. Ama bir gün bakarsınız, ağzınızdan saçma, anlamsız bir söz çıkıvermiş... başınız döner. Şiir, başdönmesinden başka nedir ki! Arlaştığımız dilleri bulana lânet olsun! Ağacın çok eskiden başka bir adı vardı. Yalnız o bilir. İnsan, doğayı kırbaçlayıp susturdu. Bu oyunu ona oynayan güneştir. Körlüğümüzün öğretisi.

İyice baktım, sarstım saatı, hayır, akrep yoktu. Sadece yelkovana bakarak ikindi mi, yoksa sabah mı olduğunu anlamak ise olanaksızdı. Dışarda dünya eski özgürlüğüne kavuşmuştu. Oynamak istiyordu, ama ısınan duvarlar bunu engelliyordu.

Karanlık bastı mı, mağarada toplanırdık. Saatımız yoktu. Bu yüzden de, ortada odun ateşi yakardık. Altın gibi parıldardı, ama o zaman altın daha maden olmamıştı. Geyiğin yağı damlardı ateşe. Kokusu taş duvara ruhunu çizerdi. Bu ruh yeniden geyik olurdu ertesi gün, ateşimizin üstündeki yerini alırdı... Ölümsüzlük, korkusuzluk günleriydi o günler. Uzaklardan yırtıcı hayvanların bağırışları gelirdi. Karanlığa bağırırlardı. Barabbas gibi. İsa bu yüz-

den geldi. Ama biz korkmazdık ki... Analarımız, babalarımız, kızarmış eti parçalarlardı geyiğe benzemiş elleri ile. Herkesin saçı uzundu.

Kaç yüzyıl sonra, kim bilir, saçlarından asılmış bir adam görmüştüm, ayaklarının ucu azıcık değiyordu yere, bu yüzden saçları kopmuyordu; ya da adam, kafasının derisi soyulmasın diye boyuna yere değmeye, böylece de yaşamaya çalışıyordu. Acı çekerek de olsa yaşıyordu, buydu önemli olan. Sanki unutmuştu saçlarını, hayaller kuruyordu; ayak parmakları ile yere değdikçe, tanrı Ante gibi, yeniden güç kazanıyordu. Mutlu ve mutsuz geceleri vardı. Ölümsüz bile buluyordu kendini zaman zaman. Sevinç bir gelip bir gidiyordu.

Bir gün de, bir başka acı çekeni gördüm, hiç belli değildi acı çektiği. Çünkü acıyı akıl yönetmez, ortadan kaldırmaz da, beslemez de. Acı insana sonradan verilmiş yaşama gücüdür. Eskiden, yaşamak için ruh gücüne gerek yoktu. Ruh, yalnızlığın akrebidir.

Bir gün de bir yalnızı gördüm, yalnızlık nedir anladım. Yalnız olan, gerçekte yalnız değildir, saldırıya uğramış bir insandır. Eskiden saldırı da yoktu.

Sonra dişlere benzeyen insanlar gördüm, topraktan çıkmış. Birbirlerini parçalıyorlardı. Parçalama, seviden daha güçlüdür. Çünkü akıl, doğar doğmaz ölen bir böcektir. Delilik bu böceği her gün yeniden dünyaya getirir. Bunları birbirinden ayırmak insanın erincini yok eder. Bir gün de bir insan gördüm, insanın bir tür olmadığını anladım. Hiç bir benzerlik yoktu. Türler sonradan yaratılmıştır. Bu da bana cesaret verdi. Bütün inançlarımı sorguya çektim.

Yok edebilecektim kendimi. Böylece var edebilecek de. «Horatio bana bir şey söyle!»

Geyik yarım kalırdı. Ne kadar uyuyacaktık, ne kadar uyurduk, kimse bilmezdi ki! Her akşam şaşardık neden uyuduğumuza. Hele çocuklar uyuyunca, analar ağlamaya başlardı. Ama o zaman gözyaşları yoktu, sadece ses vardı. Sesin nasıl olup da göze geçtiğini ve damladığını bir türlü anlamamışımdır. Bu yüzden olacak, analar (çünkü çok anamız vardı) saçlarını yolarlardı. Babalar dişlerini karıştırırlardı. Dışarda ağaçlar devrilirdi.

Gerçekte uyku ve uyanıklık birdi. Ölmek ve yaşamak bir. Geceden günü, günden geceyi yaratırdık. Acıkma geyiği diriltmek içindi. Taşları topladın mı, yağmur geliverirdi. Bakışımızla yakardık ateşi. Bir yılan bulduk mu, yüzde yüz ay çıkardı. Şaşıracak hiç bir şey yoktu. İste, olsun! Bunca kolay. Ne zengindik ama. Sonra tümden yoksul düştük. Bunu ansımam için yüzyıllar yaşamam gerekti. Ah, bütün dünyayı yaşadım.

Saatlara hem akrebi, hem yelkovanı koyma buluşu, gerçekten şaşılacak bir buluştur. İki yıldızı gökten çalıp bir camın altına kapamak kolay iş mi? İlk anda sadece akrepli bir saatin bu işi görebileceği düşünülebilir, ama akrep o kadar ağır yürür ki, biz onun yürüdüğünü görmeyiz, oysa zaman bunca yavaşlığı kaldırmaz. Hız onun var olma sahteciliğidir. Utancından, ölümü yarattı. Yelkovandır bizi zamana inandıran. Güneş saatleri edilgendi. Zamanı, dönüş sanmak (ya da tersi) aldanmaların en büyüğü. Aldanmalar çoğaldıkça arttı bilgimiz. Ama yelkovan sadece yürümesini bilir, nereye doğru gidiyoruz, umurunda

değildir. Sonra saatımın akrebi yerinde olsaydı da, diyelim beş buçuğu gösterseydi, bunun ikindi mi, sabah mı olduğunu nasıl anlayacaktım? Bu gibi delice meraklar, sayıların bizi şaşırtmasından doğar. Ben sayı saymaya «iki» ile başladım. Sağ elime «sol elim», sol elime «sağ elim» demeyi öğrettim kendime. Aynaya, görüntümü yitirecek gibi bakmayı buldum. Nesneleri olmayan adları attım ortaya. Nice düşüncemi bulutlar gibi rüzgâra bıraktım. Tümü eksiktir bu yüzden. Onlardan bir kaçı ile kimi gün yüzyüze gelirim de tanıyamam. Belki de bütün düşünceler benimdir. O yüzden korkunç bir bıkma duygusu yaşadım, hep yeni bir şey aradım. Her kar yağışta buldum sanırdım. Sağanaklar mutluluğun en gerçeğini tattırdılar bana. Oysa kendi başına bir dünya içindeki özgürlüğüm öldürüyordu beni. «İki»nin «bir» olmasını istiyordum. Zincire vurulmuş bir dünya. Oradan oraya gidiyordum. «Ben»in varlığı alay gibi geliyordu bana. Her şeye baştan başlanmalı idi. Bunu daha sonra anlatacağım.

O zaman yatağa hangi gün girdiğimi düşünmeye başladım. Günleri saydım, sırasız sayılarla. İkide bir duruyordum. Ne kadar azdılar! Ancak «yedi» beni gökyüzüne inandırır gibi oldu bir ara. Demek onu yaratabilirdim. Yoktan. Başka nasıl inanılabilir!

Şunu da ekleyeyim; akrebin yok oluşuna sevinmiştim. Aldanmaktan kurtuluyordum böylece. Yalnız yelkovanla yaşamak hoşuma gitmişti. İkindi ve sabah umurumda değildi. Yelkovan ve akrep ikilisinin kıskacından kurtulmuştum. Yelkovanın hızından yararlanan akrep, her işi kendisinin gördüğü gururu içindedir. Bundan ötürü de

ağırdan alır. Akreple yelkovan hiç bir şeye benzetilemez: ancak saat, küçük çocukların, çok küçük çocukların, insanlara merakla, dik dik bakmalarını ansıtır. Bu bakışı bir de ağlamaklı köpek yüzlerinde görmüşümdür. Büyük yanılgı elbet bir gün ortadan kalkacaktır. İnsanların ilk yenecekleri korku, ölüm korkusu olmalı. Ölüm, deniz kıyılarındaki rüzgârlara benzer; ya da dağ yollarındaki kurumuş çeşmelerin ablak yalaklarına. Öldükten sonra neler yapacağımı düşünüyorum. Bunu bana, saçlarını sarıya boyatmış bir zenci ansıttı. Bir gün akreple yelkovanın işini birarada görecek tek göstergeli bir saat elbette bulunacaktır diye çok düşünmüşümdür. Sonra, hangi yüzyılda, sanırım yirminci yüzyılda (buradaki yirmi sayısı yanlıştır) böyle bir saat yapıldı idi. Ama bunun ne denli gereksiz olduğu üç yüzyıl içinde ortaya çıktı. Çünkü sorunun özü yanlıştı. Zaman ortadan kaldırıldı. Yok edilecek şeylerin başında idi o. Şimdi çam kese böceği gibi, karıncaların yediği zararlı bir şeydir.

Altın külçenin silinip gitmesinde, akreple yelkovanın büyük etkisi, hattâ suçu olduğu kanısındayım. «Ölmek, uyumak, belki de düş görmek...» diye yazdı Shakespeare. Ne yanlış! Demek ölünün düşlere daldığına inanıyordu. Buradaki benzetmenin yanlışlığını bir yana bırakalım, uyumak, düş görmek ancak uyanmakla bir anlam kazanabilir. Ölüler uyumadıkları, düş görmedikleri için yaşamanın çaresini bir türlü bulamazlar. Çünkü yitirilmeyen altın külçe düşü, onlar için bir gerçek olur çıkar artık. Bir gerçeğin düşünü sonsuzca görmek ise, gerçeği yatsımaktan başka anlama gelmez. Ben hem ölüm, hem yaşam olmak is-

tedim hep. Bunda az buçuk başarım olmadı değil. Benim saatımda akreple birlikte yelkovan da yok olsaydı, altın külçenin gerçeğini daha iyi anlayacaktım. Çünkü tümden ölmüş olacaktım. Beni yelkovan kurtardı ölümden. Bir gün de, az kalsın, uykumda ölüyordum. Nedense korkunç bir savaşım geçti aramızda. Çünkü ben sese alışmışımdır, aklım ancak gürültü içinde dinginliğini bulabilir. Evrende aklın yeri olmadığını bundan iyi hiç bir şey gösteremez, çünkü evren sessizdir. Niçin?

Ölmediğimi anlayınca telefona sarıldım (telefon vardı o zaman), bir arkadaşımı aradım, ona saatı sordum. Sorumu yanıtlayacağına, «Altın fiyatları yükseliyor» dedi. Savaşın habercisi imiş bu. (O zaman savaş diye bir şey vardı). Ben, saatımdaki akrebin yok olduğunu söyleyince de, «yelkovan nene yetmez» dedi. Telefonu kapadım. Altın külçenin yerindeki güneş ışığı yer değiştirmişti. Akrepsiz saatıma baktım, belki uyuma vakti gelmiştir diye geçirdim, içimden. Oysa uyanalı şurada ne olmuştu daha! Her şeyi yitirdiğimi anladım. Bu bir umutsuzluk değildi, çok iyi biliyorum. Alışkanlıklarımın yer değiştirme istenci idi. Az sonra güneş büsbütün çekilecekti belki, belki de odanın içi görülmedik bir aydınlığa boğulacaktı. Artık ikisi de birdi benim için. Çünkü aydınlık ve karanlık birdi. «Altın külçeyi bir daha görememek...» O benim her şeyimdi. Gerçekte ise uyanmak, bize dinlenelim diye verilmiştir. Yoksa düşlerin ağırlığı altında beyin çarçabuk tükenir. Ölüm uyumaksa, büyük bir işkence demektir. Cehennem uyumaktır.

Altın külçe olayı, sanıyorum, çocukluğumda geçmişti başımdan. Altın nedir? Altının ne olduğunu öğrenmek

için çok okudum; okudukça kafam karıştı, işin içinden çıkamadım. Önce şunu diyeyim, sıradan bir maden değildir o, maden bile değildir. Onda doğa'nın bir gizi saklı sanıldı yüzyıllarca. (Oysa aklın bir gizi idi bu, doğada giz yoktur). Tanrılar ona çok düşkündüler. Sarayları ve eşyaları altındandı. (Bunun nedenini çok sonra anladım). Poseidon'un deniz dibindeki sarayını görmediğim için bir şey söyleyemeyeceğim. Tanrıların en akıllısı Poseidon'du, yalnızca denize inanmıştı. Yazık ki, bu olağanüstü bulgu, zenginlerin eline geçti. Oysa altın zenginleri sevmezdi, hiç sevmedi. Onun ne olduğunu anlatmağa yaklaştığım zaman şiirimi bitireceğim. Çünkü şiir sadece yaklaşabilir, sonra görmez olur. Onun gözleri, bizim gözlerimize benzemez.

Tanrılara öykünen zenginler, altın tabaklarda yemek yemeği sevdiler. Altınla akıl, birbirlerini yerlerdi. Bunu anladıkları için, tanrılar altın çağından demir çağına geçtiler. Bir zengine kızarlarsa, onun her tuttuğunu altın eylerlerdi. Böylece bu göz alıcı madeni, bir işkence aracı durumuna soktular. Yalnız altınla kalan insan çıldırıyordu. (Ah, başka bir akıl gerekliydi!) Bu ışın, yedi rengi yok ederek tüm dünyayı ateşe veriyordu. Şeyh Bedreddin'in, düşünde gördüğü cehennem, altından başka bir şey değildi. Gerçekte ise, düş ve altın bir hamurdan yapılmadır. İnsanoğlu, düşlerine egemen olabilseydi cehennem kalmayacaktı. Tanrıların altın tabaklarda yedikleri ambrosia ve altın kupalarda içtikleri nektar onları zehirledi, yok etti.

Altının atomsal ağırlığı 79'dur. (80 ölümdür onun için). Tuhafı şu ki, doğada ilkel durumda bulunur. Bu bizim için büyük bir fırsattı, dünyayı yeniden kurabilirdik.

Oysa altına maden olma eğilimini aşıladık. O da, gümüşün ve daha başka madenlerin yardımı ile zar zor sürdürdü yaşamını. Hep damarlar, küçük danecikler olarak bulunmaktan hoşnut değildi. Buna karşın Avustralya'da, o da bir kez, 350 gram ağırlığında bir külçe altın bulundu. Biri düş görürken ölmüştü çünkü, düş dışarda kalmıştı. Gerçekte Avustralya, dünyaya başka dünyalardan gelmiştir. Bu dünyada neyin bu dünyalı olduğu ise kesenkes söylenemez. Kuşlara bakın, konacak yeri çok ararlar. Rüzgârın bir tüneği olmaması da bundandır. Bizim konumumuzun yanlışlığını gösterir bunlar. Her şeye baştan başlayacağız.

Ama altın, düşlerde istediği büyüklüğe kavuşur. Altını tanıyan en eski kentlerden biri Uruk'tu. Duvarlı Uruk. Ne rastlantı! Gılgamış bu yüzden ölümsüzlüğü aramağa çıktı. Sonra ağladı o dev. Troya ve Mikenai de altını bildiler. İkisi de yakıldı, yıkıldı. Çünkü altının ne anlama geldiğini bir türlü anlamadılar. İsa'dan iki bin yıl öncesine değin çok güç bulunurdu altın. İsa'nın gecikmesi bundandır. Persler onu (İsa'dan altıyüz yıl önce) değiş-tokuş aracı yaptılar ilk kez. Roma İmparatorluğu gününde altın para her yerde geçerli idi. Hades'te yasaktı. Ama İmparatorluğun yıkılması ile dünya ticareti (öteki adını söylemem, ölüleri üzmek iyi değildir) duruverince, altın da para olarak ortadan kalktı. Bir hayvana parayı gösterin kaçar. İspanyollar, Eldorado'yu (altın ülkesi) bulmak için Amerika'ya çıktıklarında öyle çok altınla karşılaştılar ki, bütün yerli uygarlıkları yok ettiler. Tanık bırakmamak için. Çünkü Tanrı görmemişti altını yediklerini. Delilik o zamandan başlar, bugün saygın bir hastalıktır. Saçmayı yalnız de-

liler bilir. Daha önemlisi, Amerikalı yerlilerin, beyazlardaki şaşkınlığı anlamamalarıdır. Bunca altın düşkünlüğüne bir anlam verememişlerdi. Altın, onlar için, ölüleriydi. (İlk kıyamet o zaman oldu). Bu yüzden yazıya gerekseme duymadılar. Gerçekte yazıdır ilkellik. Hem soldan sağa, hem sağdan sola (Hititlerin iki yönü birden kullanmalarını bir öküz buyurmuştur), hem yukardan aşağı olması bunu tanıtlar. Bütün yönler birdir. «Altın başka nerde var?» diye soran beyazlara, yerliler «Piru, Piru» diye gösterirlerdi öteki altın ülkelerini. Ne olmuş yani, istediğin kadar var. Oidipus, canavarın sorularını bildiği için mahvoldu. Amerika bulunmamalıydı. Peru ülkesinin adı ordan kalmadır. Daha bulunmadık ne ülkeler var dünyada. Bunlardan birini, rastlantı, gördüm. Ağlamağa başladım. O gün bugün konuşmam. Orada hiç bir sözcük yoktu. İnsanın öyle günleri olur ki, bir ses duyar, duyduğuna inanmaz; bir şeye basıyorum sanarak atlar, oysa üstüne basacağı bir şey yoktu; bir geminin uzaklaştığını sanır, oysa kendi de içindedir; güçsüzlük duyar, oysa bütün güç ayaklarının altındadır; karmaşık sandığı basit, basit sandığı karmaşıktır; yitirdiğini kazanır, kazandığını yitirir; ölecek iken yaşar, yaşayacak iken ölür; konu yok iken söz bulur, sözü bulduğunda konuyu unutur. Ama yaratan odur, kendini öldürür. Anlatamıyorsam ne çıkar! Sen bul!

Avrupa ekonomisini altın kadar etkileyen hiç bir şey olmamıştır. Fiyatların alçalıp yükselmesinde altın büyük rol oynardı. Bakardınız, mum pahalılandı değil mi, bir gün önce borsaya şeytan burnunu soktu demekti. Küsen balina yağı, daha sönük ışık verirdi; ya da sarhoşluk ar-

tardı. Bodin ile de Malestroit, bu yüzden birbirlerine girdiler. Kimi gün, altın yükselince, deniz de kabarıyor ve çocuklar uyanıyorlardı. Bir gün yeryüzünde hiç bir kara parçası kalmayacak. Issız koylar ki, ağustos böceğinin dokuz kuşak önceki kardeşleridir. Beklerler, ama hiç bir şeyi. Dünya acılarla doludur. İnsanoğlu, o günden çok sonra bir daha türeyecek, ta baştan, denizlerden ve yepyeni anakaralar kuracak. Kurulmuşu bulmayacak. Tokgözlülükle. Sorun bu işte! Verilenle yetinen mahvolacaktır. Sen başkaldır ey insanın atası, soyağacını başlat! Yeter bu aldanma. Bir an bile bekleme, hemen başla. Bunu söylemeye geldim. Ne yapacağını bilmiyorum.

On dokuzuncu yüzyıl Amerika'sının en ünlü hastalığı «altın humması» idi. Şu bölgede altın varmış denildi mi, halk deliye dönüyordu. Şarlo'nun «Altına hücum» filmi, mezar taşıdır. Eski ustalar, acıyı çok iyi bilirlerdi. Üstelik Şarlo, asıl altın düşüncesinin başka bir kaynaktan doğmuş olması gerektiğinin farkındaydı. İnsanlar yanlış değerlendirmişlerdi altını, onu zorla maddeleştirmişlerdi. Acı burdan geliyordu. Ülkü, ayağa düşüyordu. Bir gelecek umudu gömülüyordu. Düş paraya çevriliyordu.

Altın humması ilk 1850'de, California'da başlar, sonra Sierre Nevada'ya, Colorado'ya geçer. Yıkılmış kentlerin ruhları da onlarla birlikteydi. Rüzgâr geçmişten kalmadır. Ne fırtınalar gördüm! Tanıdıklarım da oldu içlerinde. Sözün en güzelini dinledim. Yüzyılın sonunda, Alaska, Kanada, Avustralya, altın arayıcılarının alanı oldu. Tutku boyuna kayıyordu. Arıyorlardı. Neyi? Altını mı? İnanılmaz şey! Bugünse Güney Afrika, yeryüzündeki altının ya-

rısını verir. 1850'den 1933'e değin (demek 83 yıl boyunca) toplam 30 bin ton, 1934-1970 arasında ise 38 bin ton du üretim. Bu bilgilerin okullarda verilmesi beni çıldırtıyor. İnsanı karaladılar. Ah ne yorgunum! Düşlere ayrılan altının tonu hesaplanamamıştır. Düşler de, anılar gibi, eski duyumların tozlarıdır.

Simyacılardı altını düşe karıştıranlar. Bunun tersi de doğrudur. Şiirimin, bir pervane gibi aleve yaklaştığını görüyorum. Biraz daha dayanacağım. Bilinen ne? Simyacılar, sayıları ve çeşitleri değişen birtakım maddelere gizli bir şey katarak altını elde etmek istiyorlardı... Öyle değil mi? Peki, neydi o gizli şey? Şimdilik şununla yetinelim: Düşsel bir şeydi. Altının simyacıları bunca çekmesi, çıkar kaygısından değildi, altının parlaklığı içinde başka bir şey vardı, ışıltı onu örtüyordu. Ben odamın köşesinde parlayan altın külçesinde bu içi görür gibi olmuştum. Bütün çocuklar yalvaçtırlar, geleceği görürler, sonra unuturlar bunu. Çünkü gelecek ve şimdi birdir.

O güne değin benzer olayları ve şeyleri algılamağa alışmış olduğum için, odamın köşesindeki altın imgesi beni şaşırtmıştı. Oysa insana düşen, benzersizleri ayırdetmektir. Kendi başına var olan zamanı aramam da bundandı. Düşümü aşıp dünya gözüme görünen altın külçesi, gerçi olağanüstü olanı dışta arama öğretisinin bir ürünü idi, ama bu olay, yalvaçları gizlice ve sessizce kendine bağlayan bir başka bilgi yolunun, tek gerçek bilincin duygusunu da uyandırmıştı bende. Hatta bir bilinç de değildi bu; düşünce ile varılamayan, elimizin altında, içimizde bizi bekleyen, bilginlerin de, bilgelerin de öğretemedikleri, yaratıcı bir

sezgi gücü idi; Upanişadlarda rastladığım bir sözle, «Ruhum bütün dünyadır» sözü ile beki (yarım yamalak da olsa) açıklanabilecek bir şey.

Simyacılar bilim karşısında çocuklaşmayı yeğlediler. Çocuğun yüreği temizdir ve ünlü simyacı Nicolas Valois, «yüreğin temizliği yitirilirken bilim de yiter gider» demiş. Anlamak, yapabilmek demektir ve onlar altını, kendilerini anlamak için yapmak istediler. «Altın ölümsüzlüktür, ancak ruhun arıklığı ile elde edilir.» Böyle demişti Basil Valentin Eliade. Zincefre, hacer-i zeybak tanrılara dönüşür. Simya özlere yönelik bir sanattır. Zamanı yenmeden başarılamaz. Zamanın olmadığını bil! Şamaşın gizini başka nasıl anlayabilirsin? Mandala sadece bir dairedir, bütün tıslım bunda. Simyasal evren, hem öznel, hem nesneldir; hem düşsel, hem gerçek. Ta başından beri yalnızlık korkusu çektik. Yalnızlık, insanı güçlendirdiği ölçüde yararlıdır. Bir kezlik varoluşu anlayana ne muttu! Öznel zaman her şeyi varoluş anları ile ölçer. Bu anlar eşdeğerli değildir. İnsan altını bulsaydı kendini yok edecekti. Cabir ibn Hayyan ile Zosime, başarıya erer ermez bütün avadanlıklarını yaktılar, gizlerini yok ettiler. El Safadi, «Ben buldum, vaz geçtim, bulup da vaz geçmeyene lânet olsun!» dedi. Mafatih al-ulûm, ruhu madde ile, maddeyi ruhla kurtarmanın, zamanı yenmeğe bağlı olduğunu öğretiyordu. Onu bir daha okumadım. Suyla ateşin, söz ile sayının birliğini özümsedikten sonra, çıkarcılık altınına lânet ettim. Önce birlikteydik, sonra tek tek olduk, sonra gene birlikte. Mağarada, doyduktan sonra uyumamızda analara korku salan. Açlık kutsaldır, onu bilen bütün gerekseme-

lerden kurtulur. Bu ne kolaydır! Bendeki Ben'i bulup ondan vazgeçebilmekle elde edilen büyük güç. Simyacılar düşle gerçeğin bir bütün olduğunu tanıtlamak istiyorlardı. Altını bulunca sustular. Söz ortadan kalkmıştı. Eşyanın ötesindeki, arkasındaki, değil, kendisi. Ve insan, ilk kez, madde gibi yaratıcı kıldı kendini. Hiç bir dinin veremediği bir yaratıcılık. Değişmeye boyun eğen, değiştirmeye başlıyordu. Nasıl bir istenç gücü bu! Al sana, işte yağmur da, ağaç gibi yerden yukarı çıkıyor. Taş, sadece öpülmekle yonut oldu. Sözcük, «Ben düşünce değilim, şiirim» diye bağırıyordu. Kimse ekmeğini başkasından almıyordu artık, hava gibi soluğumuza koşuyordu o, ciğerimiz ne kadar gereksiyorsa. Toplumu baştan kuracağım. Köle edilen ruh, baylığını duyuruyordu. Artık altın zenginin değildi, insan zenginlikti. Genceli Nizamî «Altını servet için biriktirmeyin, size felâket getirir, onu süs eşyası yapın!» demişti. Benim düşümün bir anlık gerçeğe taşması.

Sonra, o düş-gerçeği, bir daha görebilmek umudu ile yıllar yılı bekledim. Artık zaman durmuştu. Bu bana dışardan mı verilecekti, yoksa bendeki Ben'den mi bekliyordum onu? İkisi de aldanmadır bunların. Hazıra konmaktır. Oysa hiç bir şey hazır olarak verilmez. Kalk, çorbanı pişir! Bunu kavrayıncaya kadar çok işkence çektim. Ya kendimi dinliyor ve cehenneme düşüyordum, ya da toprağı ve göğü konuşturmak istiyor ve hastalanıyordum. Saltık yalnızlığı anladım. Başkaları kadar, Ben'in de uzak olduğu durum. Yoğun düşünce, sözler gibi yabancı kalıyordu bu yalnızlığa. Öyle anlarda kendimi zaman dışı saymakla oyalıyordum. Gözlerimi kapıyordum, ama kurtulamıyordum.

Eyüp'ü yiyen kurtları gördüm. Yalnızca sabır mıydı bana düşen? Ekmek mi istiyordum? Ölümü bekleyen ve bundan korkup sinmiş bir yaşlı adamın, bir deprem gecesi, sevinçten gözleri parlayarak «Yoksa dünya batıyor mu?» dediğini ansıyordum. Yalnız başına ölmek istemiyor, tümden yitmemizi özlüyordu. Ölüm karşısındaki yalnızlıktan kurtulma tutkusu. Oysa yalnızlıkların en dayanılırıdır ölüm karşısındaki yalnızlık. Darağacına giden birini görmüştüm, kendisine söylenen dinsel sözleri anlamıyor, dinlemiyordu, yalnız kalmak istediği belli idi ölümle. Ölümden önce acı verecek bir şey kalmayınca yaşam kurur, duyular bedeni bırakır, duygular algıyı boşaltır. Ben'in benden olmadığını kaç kez düşünmüşümdür. Sözcüklerse usumu zehirleyen arılardı. Onları yeniden yaratmakta kurtuluşumu aradığımı unutmam. Kurtuluş, yaratma'dan başka bir şey değildi. Gizil güç! İnsanı doğuran sensin.

Altın külçe düşü, yıllar sonra yepyeni bir biçimde, ama bu kez usumda beni yakaladı. Yaşlanmıştım, ne geçmişe ilişkin bir anım, ne geleceğe dönük bir tasarım kalmıştı beni oyalayacak, bana güç katan. Az ve güç uyuyordum, çünkü uykuya geçmişle ve gelecekle girilir. Gözlerimi kapayınca, sadece kadın vücudunu düşünebiliyordum. Ne inanılmaz bir varlıktı o! Çeşitli işlevler yüklenen organları ile sadece cinselliği yaratıyordu ve bu yüzden sürekli şaşırtıcı idi. Yeni erinlemiş bir delikanlıydım sanki; çıplak kadın, göz kapaklarımın içini dolduruyordu. Hattâ gözlerimi açtığımda da bu imge bir süre daha canlılığını koruyordu. Saçlar, yüz, boyun, omuzlar, göğüsler, karın, kollar, bacaklar... ama bütün bunlardan, düşle gerçek ara-

sı bir şey daha varlaşıyordu. Belki kadının da bilmediği bir şeydi bu. Öyle ki, siz bu şeyi seçince, insan yitip gidiyordu. Hattâ cinsel organ bile sadece ögelerinden biri idi bu cinsellik imgesinin.

Sonra Kadın'a gidiyordum, taşkınlık içinde. İmgeyi bulmak için. Bakışımdan korkuyordu. «Ne istiyorsun? Sende bir gariplik var» diyordu. Konuşma, imgelemimi dağıtıyordu sanki. «Sus!» diyordum, «soyun!» Ağlayarak soyunuyordu. Saçlar, yüz, boyun, omuzlar, göğüsler, karın kollar, bacaklar... Başlangıçta o imge bir görünüyor, bir yitiyordu. Gözlerimi kapıyordum. Fakat asıl istediğim görmekti, karşımda, dışımda görmek. Bundan haberi yoktu onun. Demek taşıdığı öteki şeyi bilmiyordu. Bilmiyor muydu? Onda olmayan bir şeyi, ötekini ben mi yaratıyordum yoksa? Sevişmenin sonuna doğru, insan - kadın yitiyordu tümden. Tapınmağa başlıyordum. Büyük bir coşku idi bu. Yatağımda gözlerimi kapayınca imgelemimde beliren, işte, dışımda idi. Bir kadında iki varlık. Böylece bengi olanı bulduğumu anlıyordum. Tıpkı altın külçe düşündeki gibi. Oysa bir düş değildi o. Uyanıkken görmüştüm onu. Söylenceyi atlayarak söylene geçmiştim o gün. Bireyken halk olmuştum. Zamansızlıktı gördüğüm, «şimdi» yi yaşadığım için. Yaşam sınırsızdır.

Sonra... sonra akarsuyu gördüm. Ama su ile akarsu bir değildi. Belki de suyun anlamı idi akarsu, su değildi. Akıp gidenin akarsu değil, su olduğunu anlayınca gerçeğe dokunur gibi oldum. Bir akarsuya iki kez girilemeyeceğine ilişkin olan söz yanlıştı. Biz su'ya iki kez giremiyor, ama onun gerçeği olan akarsu'da istediğimizce yıkanabili-

yorduk. Bengi olanda. Akarsu, dokunamayacağımız, değiştiremeyeceğimiz, dahası göremeyeceğimiz bir varlıktı. Suyun ruhu idi ve uyanıkken görülen bir düş gibi, öteki benliğimizle ilişki kuruyordu. Yansımıyordu, çünkü değişmeyen yansıyamaz. Yaratılır ancak. Bütün yaşamımın «yaratma» dan başka bir şey olmadığını anlıyordum. Sevi, akarsu idi ve ölümsüzdü.

Böylece bütün şeyleri bir bir yaratmağa koyuldum. Artık hiç düş görmüyor, sadece düşler içinde yaşıyordum. Şeylere her dönüş girişimi acı veriyordu bana. Taşlara, bitkilere, hayvanlara yenilmek istediğim çok oldu. Yazık ki, yaratılmış değildim. Yetinemezdim. Altın külçe yitip giderken, usumu da kapmıştı. Simyacıların hangi usla çalıştıklarını artık çok iyi anlıyordum. Ne olmayacak taşlar, ne bulunmaz bitkiler, ne inanılmaz hayvanlar yarattım. Kimse bilmez. Bilmenin bilinmesi olanaksızdır. Zamanın olduğu gibi, uzamın da dilini yok ettim. Eski paralar gibi değiş-tokuştan kaldırdım onları. Hem geçmişte, hem gelecekte yaşıyordum. Ruhun abecesini öğrendim. Hiç bir yenilik kalmamıştı, yaratılacak olandan başka. Nerede ne olduğunu biliyordum. Çok basitti.

Eksik bırakacağım şiirimi. Onu sen tamamla!

ÇİFTLİKTEKİ GECE

YUKARDA

Uzak bir göğün altındaydı deniz,
Suskunluğun adak testisi,
Kocaman deniz suların altında.
Dipte, maviliklerin oynaştığı,
Küçük bir balığın kanadı gibi yalnız,
Umutsuzluğun bir anlamı kalmadığı,
Kumlara gömülmüş, ya da kayaya takılmış
Çapanın, gemisini bekleyen çapanın
Altında, toprak başlar ya, sonra da
Maden. Az önce çökmüş madenin altında,
Lâmba söndükten sonra yıkılmış tavanın
Ve duvarı tutan kalasın altında
Tek başınaydı yaralı işçi, karanlık
Yok etmiş gözlerini ama
Kendindeydi daha, ufak bir güneş,
Dünyanın en ufak güneşi,
Çocukluk gibi, düşüncesiz kuşlar gibi,
Duydu demir aldığını geminin
Gürültülerle.
Ve yukarda,
Uzak bir göğün altındaydı deniz,
Bulutlar, martılar ve deniz.

BALIKLARIN GÜNEŞİ

Balıkların güneşi yapın beni
Yosunlar arasında parlayayım
Batık bir eski para gibi.

Bulutların ikindi çanı yapın beni
Rüzgârla yedi kez soluklanayım
Asma yaprağının değdiği.

Ağaçların belleği yapın beni
Kuşlarla her gün tükeneyim
Çiğ tanesine dara gibi.

Gökyüzünün bağcısı yapın beni
Şarabın bayrağını taşıyayım
Yıldızların delik deşik ettiği.

Taş gibi maviye boyayın beni
Zakkumların dibine atın beni
Irmağın güncesine alın beni.

GÖL KIYISINDA

Gün doğuyordu erken erken,
Uyuya kalmış üç martı var gölde,
Dikaçı bir üçken yapmışlar,
Üç beyaz nokta, kımıltısız.
Bir karabatak ha bire dalıyor,
Sular aydınlandı ya, balıklar uyanır,
Bir bir yukarı çıkarlar, yüzeye.
Dört serçe havalandı yerden,
Görmemişim, bodur çama kondular.
Ortalık öyle sessiz ki, bir karga
Bağırdı, sıkılmış olacak.

ORTA YAŞLI KADIN

Daha çocukluğu bitmeden,
Elli yaşına basıverdi bir gün,
Orta yaş dedi, aldırmadı önce,
Ama ne salıncak var sallanacak,
Ne ip, ne kaydırak, aklını başına topladı,
Tombullaştı, evi, kocası, kızı,
Pahalılık, kesilme, unutmalar.. derken,
Başladı sallanan bir ağaç gibi düşünmeğe.

PARİS'TE ESKİ BİR EVDE

Gün kavuşurken başlardı acemiliğim,
Baudelaire'in şiiri olmasın bu derdim,
Hadi çık ortaya, konuş Derd'im,
Nasıl olsa giriyoruz geceye.

Dünyada ne güzel düşünler yitti,
Uzak yıldızların ölümü gibi,
Sen, kenti de gökyüzü say ki,
Ko, dönüp dursun habersizce.

Akşam, yaşlı kadınları çağırırdı sokak,
Meyhanelere giderlerdi süslü, sarsak,
Dönerler, ölmüş kocaların merdivenlerine tutunarak
Oğullar, kızlar, torunlarsa kim bilir nerde!

Nerde Saint Just, Danton, Robespierre,
Çocuklarımız gibi bırakıp bizi gittiler,
Geceler boyu bunca yıldız düşer,
Nasıl uyansın düşten bu mahalle!

Paris'te eski bir evde oturdum,
Bilmem mi, yalnızken bir tuhaf olurum,
Çileği kokulu İstanbul'da doğmuşum,
Sardalyanın pulları yapışmış elime.

NERDEN NEREYE

Akşam ruhlarımız uçup gitmek ister de.
Bekçilerimiz kuşlar, göğün kiliminde,
Belli, kanatlarımızı karıştırmayalım diye,
Uykularında göz kulak olurlar bize.
Ama kestanelikte çoktan yel değişti.

Nerden nereye! Yaşlanıvermişim,
Kalkmışken o odadan bu odaya geldim,
Ben duvara bakmayı bilmez miyim,
Geceyi döker döker toplayabilirim,
Ama kestanelikte çoktan yel değişti.

Su, yalnız seni tanıdım, bir seni,
Akıp giden su, tanrının da bilmediği,
Yıldızların düşlere girmeleri gibi,
Görmüşümdür eski değirmenleri
Ama kestanelikte çoktan yel değişti.

OĞLUM İDRİS'E UZAKTAN ŞİİR

Elmalar vardır öpmek için,
Yerleri hiç değişmeyen yıldızlar,
Kokular bilirim, yeni doğmuş ten,
Ve sesin ki denizin koylara girişi.

Ama yelken birden açılır gümbürtüyle,
Tekne ve bulut bir artık, kıyı sarnıç boş.
Olur da bir gün yağmur yağar mısın,
Rüzgârın dolar mı bir gün ben?

Geceyi bekletmekten caydım,
Damıtık suyla yıkadım uykuyu,
Kar gibi oldu seni düşlemekten
Sabahı karıştırıyorum.

Ölüm bendeyse yaşıyorum,
Senin otun öylesi taze,
Senin atın öylesi huysuz,
Senin ayakların öylesi tanrı.

Doğduğunda gülümsemiştin,
O gün bugün gökyüzüyümdür,
Yıldız konacak şaşıran dal,
Aya bakarken susan bahçe.

Bak ne yaptım, bir cigara yaktım,
Bu şiiri yazdım koca elinle,
Ellerin bana öyle gereklidir,
Bilinmedik sokaklara çıkardım.

GELİNLİK KIZIN ÖLÜMÜ

Salâ verilirken kalktık kahveden,
Cumaydı, yılın en beklemiş günü,
Yemeni gibi üstünde tabutun,
Gölge veren ağaçsız bir gökyüzü.
Kızın babası yanımızda, boyu uzun,
Zayıf, ağzında mırıltılar.
On köylü, iki subay, bir tezkereci er,
Sıralandık ahşap mescidin avlusunda,
Namaz kılmadı adam, ağlamıyordu da,
Alnı bir uzun sabrın kabaran gelgiti,
Sürgün duvarı bekleyişin,
Dünyaya çok yakın bir gece gibi.
Aldık cenazeyi sarsmadan, iğreti
Ve hafif, gözlerimiz yerde,
Kayıp bir tayın izini süreriz sanki.
Kapılarda başları çatkılı kadınlar
Sallanıyorlardı sisli giysilerinde
Yüklüğe saklanmış çevreler gibi soluk,
Bölünmüş gibi yılın en katı ekmeği
İmece sofrasında hıçkırığın,
Kim bilir kaç ölümden kalma saçı gibi.
Susmuştu çekirgelerin kabuğu,
Toprak kumruları güneşin,
Ve köpeklerin yediği kemiksiz sabah,
Susmuştu göğün sarnıcı, boş.

Cemaat yürüyordu kaplumbağa gibi,
Mezarlığa doğru yüzyıldan,
Sarısabırların yanından, acelesiz.
Ayrık otu yolmaya gidiyor sanırsın,
Davul vurmaya, ay tutulmuş,
Tarladaki yarılmış toprağı görmeye,
Susuzluğun kirli rengini, ayıbını,
Dağa taşa vurmuş açlığı.
Dayanan dayanır, yağsız bulgur ve ahlat,
Gençleri alır ölüm ilk ağızda,
Sabah yıldızının uğrağı.
Böğürtlensiz mezarlığa vardığımızda,
Bir melek lâle sümbül dikiyordu,
Lâlelerden birini aldı adam,
Girdi kızının mezarına,
Sarıldı, öptü, bıraktı lâleyi sonra,
Kefenin üstüne, uykusuz.
Yedi çocuğu gömülüymüş, söylediler,
Bizi aç bırakan bu toprak
Açlıktan ölenlerle beslenir, dediler.
Dönüşün bir kişi omuzladı tabutu,
Toz toprak içinde vardık kahveye,
Yaşlı adam doğru çeşmeye gitti,
Elini yüzünü yıkadı konuşarak
Kendi kendine, duasız bir tanrı gibi.

DUVARCININ OĞLU

Çiçeksiz bir zakkumun yanındaydı
Bahçe kapısı akşam saatinin,
İttim bir kanadını, fırlayan kırlangıç,
Cırcır böceğinin havuza düşen sesi.
Temmuzun susturulmuş sevincinde
Kıpkırmızıydı sıcak bahçe,
Konuşmak isteyen sardunyanın kokusu
Yıprattı alnımı çıplak su gibi.
Dipleri göl olmuş portakalları geçtim,
Vardım sundurması karaçam tahtasından,
Komşumun taş duvara dayalı kira evine,
Kuyunun yanında pembe kına çiçeği,
Dalına takılmış bir parça öğle.
Toplayacak baklamız yoktu o saatte.
Mutfak kapısının önünde, tozlu
Papuçlarımı çıkardım, ferah,
Hortumun hâlâ suladığı basamak
Serinletti çıplak ayaklarımı,
Mutfağa girdim ışığında bakırların,
Bir tanrı harlanan ocağı üflüyordu
Sonra oda, odada kutsal yer sofrası,
Akşamın konuk güneşinde çöktüm
Sarnıç serinliğindeki kuşlu mindere.
Ve önümde denizin kabaran eteği gibi
Ay çiçeğinden basma örtü.
Koca siniyi doldurmuş gizemli ekmek,
Orta yerde kapağı kapalı kuşhane,

Payam, Tavas leblebisi, taze sarmısak,
Ve bilgeliğin yüce tuğrası kaşıklar.
Çepeçevre sardık sofrayı,
Ben, duvarcı Avni, eşi, iki çocuğu,
Küçüğü kız, büyüğü haylaz oğlan.
Buldan örtüleri, dipte pirinç karyola.
Keşkek yedik, rakı içtik komşumla,
Sakız gibi olur keşkek buğdayı.
Adam o gün ördüğü duvarı anlattı,
Susmuş bütün işçi öğle vakti sıcaktan.
Bense kitaplarda yazılanları,
Atlasları. Amerika'yı bulanları.
Çocuk köyden mi bıkmıştı ne,
Yoksa bir esin mi doğdu içine,
«Duvarcı olmam» dedi birden.
Annesi dizinde pışpışlarken kızını,
O soyundu, kocaman karyolaya girdi,
Pirinçle karıştı gözünün rengi,
Bizi dinleyerek daldı düşlere.
Uyumuş neden sonra babası söyledi.
Duvarlarla atlaslar içiçe girmişti.
Geceyi yöneten yasaları nerden bilelim,
Meğer mutfak kapısından gelmiş de haberim yok.
Ben lâmbaya çarpan böceğin çığlığını duydum.
Dışarda, soyağacı bilinmeyen ay çıkmıştı,
Damlara vuruyordu mırıltısı hafiften.
Sundurmanın altında bir ateş böceği,
Keşkeğin buğdayına karışmış bir gece,
Bulutların geçişi ve ağlayan çocuk.

ÇİFTLİKTEKİ GECE

Ot almaya gittikti Kalver çiftliğine,
On araba, ne güzeldi kıyının elma rengi,
İkindiye doğru kızardıkça kızarmış.
Yoksul köylerin sessizliği de katıldı
Akşamın dar yolunda bize.
Susup kalmıştık tüylü harupların
Ve kederin çiti boyunca garip.
Derken türkü çağırmaya başladı asker.
Uyanan güzel bir deniz rüzgârı gibi,
Yarım bir sevinç gibi gökyüzünden inen.
Şaşkın bir kuş gibi ardımız sıra koşar.
Gecenin sarnıcına düştü boş bir yıldız,
Çam kozalığı gibi gümbürtüyle,
Atlarımızın kusursuz sessizliğinde,
Yaşlı zeytinlerin altından girdik
Ölmüş ot kokulu çiftliğe, sıcak;
Sonra çözdük hayvanları, bıraktık
Uçsuz bucaksız otlağa karanlıkta.
Arabada, samanların üstünde yattım.
Ya atlar çekip giderse, unutmam.
Uykumda onlarla otladım.
Gözüm ve dudağım şişmişti sabahleyin,
Ağulu otlak sineği ısırmış.
Ağzımda çıtır çıtır saman.
Baktım, kırk adım ötemizde atlar,
Ala ala kırk adım yol almışlar,
Uzun gecenin uykusuz otunda.

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ ÜSTÜNE BİR KAÇ SÖZ

«Ölümsüzlük Ardında Gılgamış» adlı şiirim, yıllar önce Gılgamış destanını ilk okuyuşumda doğmuştu içime. Destanın güzelliği değildi bunun nedeni, öyle olsaydı sadece sevmekle yetinirdim onu. Bence bir destan, içerdiği, çözümlenemeyen durumlar, yorumlara yol açıcı karşıtlıklar, konusundan ve zamamndan soyutlanabilecek nitelikteki tartışmalı sorunlar ile etkileyebilir bir ozanı.

Destanda beni ilk durduran, Gılgamış'ın, onca eziyete katlandıktan sonra ele geçirdiği gençlik otunu yılanın kapıp kaçması üzerine, ağlamağa başlaması ve o bitkiyi Uruk'un yaşlıları için düşündüğünü söylemesi oldu. Amacı kendi ölümsüzlüğü değil miydi? Gerçekte, Gılgamış'ın, ölümsüzlüğü ele geçirebileceğine inandığı kolay savunulamaz; yolculuğa çıkmadan önce ve döndükten sonra söylediği kimi sözler bunu tanıtlar niteliktedir.

Destanı sonraki okuyuşlarımda, daha başka sorular da çıktı ortaya. Zorba kıralın karşısına yabanıl Enkidu'nun çıkarılması ile, büyük dövüşte yenginin gene Gılgamış'a bırakılması, onda, kendi gücüne olan güvenden ötürü, ölümsüzlüğe erme tutkusunun pekişmesini sağlamak için idiyse, ikisi arasında kurulan dostluğa ne gerek vardı, diye düşünülebilir; ancak ilk

ölüm korkusuna, dostu Enkidu'nun ölümü üzerine kapıldığı gözönüne alınırsa, Gılgamış'ın bundan önce, ölümü kendine hiç yakıştırmadığı düşünülebilir. Enkidu, yazgının simgesi mi olmuştu onun için?

Sedir ormanı bekçisi Humbaba'mn öldürülmesinde iki arkadaşın işbirliği etmelerine gelince, burada Uruk'un ağaç gereksemesini bir yana bırakıp, konuyu, ölümsüzlük tutkusunun gelişmesi yönünden sürdürürsek, görülür ki, bu tutku, bir dostun yitirilmesinden kaynaklanmaktadır; oysa tam tersinin ortaya çıkması, demek ölümlülüğün benimsenmesi gerekirdi bu yüzden.

Çelişkiler zincirinin böylece sıralanışı, başka bir deyişle, dostluk yengi - yenilgi süreci ile, yabanıl uygar, ölümlü - ölümsüz karşıtlığı arasındaki koşutluk, bende esinleyici bir etki yarattı.

Ayrıca, Gılgamış'ın güneş bahçelerinde Utnapiştim'i (bizde Nuh, ama o ölümsüzlüğe ermiş değildir) araması ile, Odysseus'un Teiresias'ı bulmak için dünyanın sınırlarına, Menelaos'un Radamantos'a katılmak için dünyanın ucundaki cennet çayırına gitmesi arasındaki ve gene Gılgamış'ın elde etmek istediği «bilgi» ile Faust'un ardına düştüğü «bilgi» arasındaki benzerlik, konuyu daha başka kaynaklarla da değerlendirebileceğim umudunu uyandırdı bende. Odysseia'dan, az da olsa Tanrısal Komedya'dan, ama özellikle Faust'tan yararlandım.

Destanı yazmayı hiç düşünmedim, destan üzerine şiir yazmayı kurdum.

GÜNEŞE YAKARI

Erken saatların bahçede gezinen güneşi
Susmuş ruhun gömüsü, tek kavuştağı ağıtın,
Ağaçsız deniz üstündeki yol gösterici, sen,
Yön belirten ışık, geleceği söyleyen çanak,
Anlat bana Gılgamış'ın başından geçenleri.

O ki, uykusuz bal dolu akik bir sağrak,
Lâcivert taşından bir kap, evcil yağ dolu,
Saçı sunmuştu sana, ilk ağlayışında,
O ki, üçte bir insan, üçte iki tanrı,
Renkli sedire uzandı artık, yatacak.

Yüce kıral Gılgamış, Uruk'un baş duvarcısı,
Bilge tanrıça Ninsun'un oğlu, hangi esinle
Aradı ölümsüzlüğü ağzında ırmakların,
Sen, dağı ovaya yıkan, geçmişteki gelecek,
Anlat bana onun ikinci kez ağlayışını.

Yiğitler de, erenler de Ay'a benzerler,
Gittikçe büyür, ışır, solup gider sonra,
Sürülerle yıldız geçer omuz başından,
Her şeyi bilendi o, gizleri görürdü,
Yüreğin sesi tohumsuz yağmura döner.

Ekip biçme, sıcak soğuk bitmez durdukça dünya,
Gece, başını kanadının altına koydu mu,
Susar otların altındaki gizemli çıtırdı,
Sağanağa tutulan güçlü dağ arpası titrer,
Ölümlü Gılgamış'ın dönüşünü anlat bana.

Ve tufan sonrası neden başladı tüm canlılar,
Acı veren yasalar yeniden, onurlu direnç,
Neden başladı insanın taşıl kemikten sabrı,
Kire bulanmış eski ruhlar verildi yeniden,
Oysa kiil olan erdemin ödiilii kalmalıydı.

UYGAR İLE YABANIL

Bir kıral gökteki yıldız kadar güçlü olursa,
Ne sulanmış bahçe görür kent, ne de tezgâh
Sert ketenlerde kuş sürüleri havalandırır
Kuzeydeki sedir ormanına, uyanan
Kırlangıç mevsimin en güzel rüzgârını uçmaz.
Ve evlerde kapanmış korku yakarırdı:
Tanrım, kıral dediğin halkın çobanı olmalı.

Homurdanan arslan ufaldıkça ufalır,
Şöyle tuttu mu kuyruğundan çöl faresi dersin,
Silkeler ölümünü, yeleli baş tuzbuz,
Kente dönerken avaz avaz yükselir gök, saklan,
Karılarını kapar soyluların bu kez,
Bırakmaz ilk geceyi ekin biçmiş sevgiliye,
Eşit bir güç yarat, erinç bağışla bize.

Yaz aylarını gezdiren ışık duyulmaz kışın,
Bir gözde yıldız vardır, ötekinde günah,
Yarılmış incirdeki ısı erimez asmada,
Sag elin düzeni ayrı, sol elin ayrı,
İki kocaman ağaç bilmelisin: yakın - ırak,
Doğa'nın yasası başkadır, kentin başka,
Yükselen yakarılarla duvarı karıştırma.

Enkidu'yu doğurdu ormanda bildiri,
Elini suya soktu yalın ayak bir tanrıça,
Buğday tanrıçası taradı saçlarını,
Tüylerle kapladı davar tanrısı, kıvır kıvır,
Su başlarına saldı biri ceylanlarla,
Bilmez kenti, haberi yok ekili topraklardan,
Çıplak, otobur, insanın suçsuzu, yaban.

Hem tanrı, hem insan olamaz kimse yüzakıyla,
Sağaltıcı yosmayı saldı ormana kent,
Kimmiş yabanıl hayvanlarla gezen bu damsız er,
Bakıştılar bir pınar başında iki gün,
Kadın göğsünü açtı ve üzerine çağırdı,
Ekti biçti adam altı gün yedi gece,
Ama ne ceylan kalmıştı ne geyik, döndüğünde.

Güçsüzdü artık av tuzaklarını bozan.
Yozmuştu, yüreğinde insana özgü duygular,
Çoban çadırlarına çekti kadın onu,
«Ekmeği çiğne» dedi. «yaşamın kabuğudur bu,
Şarap iç, şarap ülkenin soyağacıdır.»
Ve giysisinden yırtıp tüylü kasları giydirdi,
«Gılgamış'la dövüşe git, donandır kenti.»

Tapınaklı pazar yeri Uruk'a vardığında,
Bir sokak ortasında durdu, silip vakti,
Buldu Gılgamış dengini, gece halkındır artık,
Ayağını uzatıp kıralı önledi,
Boğalarca bir döğüş önce, yıkılır kapılar,
Korku gün doğarkene ve diizen solurdu,
Ama kurdular orman yolculuğuna giden dostluğu.

Düş müydü gün doğmalarımız göze görünmeden,
Yüreğimiz bomboş göğü zaman mezarlığının,
İki mızrak saplanmış şarap tulumlarımızdan,
Kadına yaklar hazırlatan horlanmış kuşku,
Çiğ etleri gibi kervan sofralarının gizli,
Üzüntü kokar bekleyiş kumulunda yağmurlar,
Çorak gecenin damında korku yıldönümleri.

ORMAN İLE DÜZEN

Düş gönderen dağ, yüreğin tutkular kazancısı,
Başı yukarda, açlıktan çılgına dönmüş arslan,
Rüzgârı aramak yanlıştır, gökyüzünde cansız
Kavuşulan ün dünyaya yansımaz, söz ve esin,
İstekle yazgı dişi ayın yüzleri gibidir,
Hem gökten ağırbaşlı çini yıldızları iste,
Hem yeryüzünden bitimsiz simgeyi, fidan daha
Yeşillenirken bilge bahçıvan anlar bu hangi
Yemiştir, sen kendi içindeki cana benzersin.

Dağdaki düzeni değiştirmeğe kalktı kıral,
Küçük bir delilik dünyası olan saçlı insan,
Dedi, ormandaki kötülüğü yok edeceğiz,
Sedir kesilen dumanlı ormanda Humbaba'yı,
Kükreyince değişir yönler, soluğu tutuşur,
Ormanın bekçisidir o, uyumayan Sığırtmaç,
Ve düş gördü yaratık Gılgamış, yorumladı dostu:
Alınyazın değildir düş görmeyen ölümsüzlük,
Sana yalnız kırallık verdi atalar tanrısı.

Sonra Uruk'un törebilimcileri geldiler:
Dersin ki, dağa tırmanmak, boylu sediri kesmek,
Yazılı ad bırakmak isterim pişmiş tuğlaya,
Yürekliliğin uzaklara götürüyor seni,
Kalk, geniş ovalara dön, kulpsuz yıldızlara bak,
Yıkık mevsimlerin yola çıkışlarını sına,
Sabah üzümlerini nasıl yer dişsiz bir kurtçuk,
Günün kızıllığında yıka ölümlü göğsünü,
Bilinen şeyler boş da, bilinmiyen mi gerekli?

Kıral ün ardında, gökkuşaklı kadın düzenci,
Zaman sürerdi ama durmuştu zaman olmayan,
Sedir ağacı kesilecektir, Enkidu içti,
Yerin eşiğinde acunun bekçisi Humbaba,
Ceylanlar yitmişti, çekildi törebilimciler,
Neye baksan uğursuzluk, çağırıyorsa orman,
Göğün ışığı ağa takılan balık gibidir,
Sonsuz bilgi seni nerede ele geçireyim,
Yürür gibiydi Gılgamış tanrının yaşamında,

Uyuyamıyordum, istemiyordum ki hiç bir şey,
Sığırlarımı sayıyordum, pencerelerimi
Durup dururken, neyi bilmem gerekirdi ki hem,
Soruyordum ölülerin listesini hiç yoktan,
Konuşun yanımda, duvarcılar çalışıyor mu,
Bilmiyordum ki kemerlerimi, her şey eskiyor,
Çekiç, bakır para, kandiller, yumurta sepeti,
Uyuyamıyordum, uyusam n'olacak, kim anlar,
Anlamıyordum ki hiç bir şey düşündüğüm zaman.

Gece - kuş, gecenin dinginliğini bağışlasın,
Eğreti ırmakta ayaklarımızı yuyalım,
Deme ormanın kapısında elim gücüm yitti,
İnilmez bir kuyu açalım akşam olduğunda,
Ölümü unut, izle beni, işte soylu sedir,
Örtünme geceden akıp gelen uykuyu, bil ki,
Ne yassı ölüm kayığı semtime uğrayacak,
Ne üç katlı kefeni giyeceğim... Ve Sığırtmaç,
Göründü sedirden yapılı sağlam kapısında.

Başını salladı, dikti ölüm gözünü bekçi,
Yedi büyüsünü takınmış, altısı var daha,
Kıralsa yerleri koklayan boğa, nabız bacak.
Baktığımda yüksek surların üstünden görürdüm
Sularda cesetler, sonra atasal yazıtları
Okurdum, beni taşıyan da öyle mi olacak,
İnsanın en uzun boylusu göğe erişemez,
En büyük olanı sarmalayamaz yeryüzünü,
Çivilensin Humbaba'yla vuruşurken öldüğüm.

Düşünürdü yüreğinde uykuyu delen korku,
Işık hızında su baskını, kara şimşek gibi,
Ama yelleri göreve çağırdı tanrı, yörük
Poyrazı, kasırgayı, buzlu, kavuran rüzgârı,
Dağ oğlu Enkidu'yu yüreklendirdi Gılgamış,
Kırk beş okkalık balta, otuz okkalık kılıçlar,
Ve sediri kesti. Bağırdı Humbaba uzaktan:
Korularıma saldıran kim, sedire dokunan?
Sonra ezip geçti dipsiz batağın sazlarını.

Ve insan eylemleri dipsiz konuşma gibidir,
Kemikten sözcükler bırakır tok göğün altında,
Gılgamış çaldı boynuna baltayı Humbaba'nın,
Çaldı Enkidu ikincisini, yıkıldı bekçi,
Acunun bekçisi, tohumun bekçisi ve kargış,
Yolu şaşırmış kuyruklu yıldız gibi titreşir
İki fersah uzaklığa kadar ve yüzünüzü
Ateş kaplasın, içtiğiniz yerden içsin ölüm,
Kesik baş portakal bahçesinde yıldız gibiydi.

İşte bir sarısma kuşu, ter içinde, uçtu
Poyraza doğru, ardından bir başka kuş, bağırdık.
Duymadı, sayamadık kaç çeşit kanat var, gaga,
Bakakaldık yalnız, yeter sanırdık rüzgârgülü,
Oysa yürüdükçe yönler çoğalır, yeni doğmuş
Çocuklar gibi uzar belli etmeden, bir ırmak
Nasıl biliyorsa yolunu bilmiyor mu yoksa -
Vardığımız yer, şaşarsın, başladığımız yerdir,
Doyuramaz ormanlar, koyaklar bitimsiz gözü.

ÖLÜM İLE ÖLÜMSÜZLÜK

İşte döğüş yetmedi bize, dostluk, kardeşlik de
Yetmedi, sediri kestik, öldürdük bekçisini,
Üne sana kavuştuk, yetmedi, senin yüzünden
Belki, duygusuz kapı, sen, belki senin yüzünden
Ey tuzakçı, başıma geleceği kestirseydim
Adımı kazdırmazdım taşa, şimdi gel de dinle,
Karanlıkta oturulan evi gördüm düşümde,
Kuşlar gibi kanatlı herkes, ışığı bilen yok,
Gördüm toz evinde yeryüzünün kırallarını,
Hizmetçi tümü, et ve su taşıyıp duruyorlar,
Çıkarmışlar taçlarını, artık giymemek üzere.

Kaç gün yattı ölmeden önce Enkidu, on gün mü,
On iki gün mü, önemli değil, ağladı, düşler
Gördü, arkadaşını çağırdı yanına, tuhaf
Şeyler söylendi, kırlardan kopmasına yol açan,
Çiğnenmiş ekmek ve içilmiş şarap üzerine,
Ya da ölümün gerçek olmadığı kurgu gibi,
Çünkü inanamıyordu, kentse oralı değildi,
Belki de çoğalmayan denizdi yaşam,
Şurdan bir dere akmış, öte yanda bir sızıntı,
Ne yağmur değiştirir onu, ne de buharlaşma,
Kim sayabilmiştir ki denizin tanelerini.

Tan vaktinin ilk ışınlariyle durdu soluğu
Enkidu'nun, hıçkırıklı bir ses yükseldi bu kez,
Şaşkına dönmüş Gılgamış'tan: Sedir ormanında
Sevdiğin keçi yolları, yabanıl eşek, ceylan,
Kırbalarımızla gittiğimiz sevgili Fırat,
Ovanın da, otlakların da tüm yaratıkları,
Ve içesin diye arpa suyu tutan saraylı,
Sabah yıldızı, seni miskle yağlayan yosma,
Şimdi ardından ağıt yakmaktalar, kutsamanın
Parmağı bırak göstersin seni, yakarış ağarsın,
Canı alıkoyan ağır uyku nasıl bastırdı?

Ve böyle ağladı Gılgamış ilk kez, bilmezdi ki,
Döndii durdu sarmalanmış ölüniin çevresinde,
Ülkedeki tüm bakırcıları, kuyumcuları,
Taşçıları çağırdı ve ısmarladı bir yonut,
Göğüs katına lâcivert taşı, gövdeye altın
Konacakmış bol, kim bilir, gören bulan oldu mu,
Sert tahtadan bir masa yaptırdı sonra, bal dolu
Akik bir sağrak, yağ dolu bir kap sundu tanrıya,
Yürüiyordu mevsim, yerle gök arasında, uçsuz
Bucaksız, yürüiyordu hep o deniz, martılarla,
En güzel giysisi buğdayın, dipten, yürüiyordu.

Nasıl durup dinlenebilirim, diyordu, nasıl
Uyuyabilirim, korku kapladı yüreğimi,
Demek ben de böyle olacağım, kardeşim gibi,
Tıpkı böyle, ağır uykuda hep, kurtaramazlar
Beni de, yazık yazık, koca duvarı yapayım,
Sediri keseyim, Humbaba'yı öldüreyim de,
Eli kolu bağlı kalsın yaslı kent öldüğümde,
Ben ölmem, ölemem, gider bulurum tanrıların
Tufandan sonra ölümsüz kıldıkları adamı,
Uzaktaki Utnapiştimi, ziftli gemi yapan,
Gizi nedir ölümsüzlüğün, yolu yordamı ne?

Tavlasına dönük at gibi sevinçli, ivecen,
Güneşin doğuşu yönünde, kılıcı, baltası,
Keskin ışıma taneleniyor, kıvılcımlanıyordu,
Sürekli bir yankılanma, billurun yansıması,
Dikenlerin, kenger otlarının bittiği yerde,
Demir filizi, inciler, yeraltı ve göküstü,
Kirpikleri titreştiren kuşlar, fil gömütlüğü,
Çok şeyler duymuştu doğan ve batan güneş için,
Donmaya dayanıklı yıldızların gecesinde,
Canlılar ve diriler üstüne bilgiyle dolu
Düş gördü, ama üçte iki düş, üçte bir görü.

Maşu dağının kapıcısı İnsan - Akrep sordu,
Yanakların niçin çökük ve yüzün niçin solmuş,
Bütün kapılarda bu soru ve hep aynı yanıt,
Arkadaşım ölünce korku aldı yüreğimi.
Oysa büyüktü ölümden yüreğindeki korku.
Senin tasarladığını yapmadı kadından doğma
Hiç kimse, hiç bir ölümlü girmemiştir dağa,
On iki fersah karanlık, ışığın damlası yok.
Biliyordum bunları, iç çekip ağlayacağım,
Ölümsüzlüğün gizini öğrenmek için, bırak,
Girmem gerekiyor, dağın kapısını aç bana.

Kim için bu karanlık yol, peki, kim geçer burdan,
Ey yakarışların yıldızı, önümü aydınlat,
Yerle gök arasında saltanat süren ruh varsa,
Ben de dünyanın sınırlarına dek varmalıyım.
Bir fersah yol alınca çevreyi sardı karanlık,
Işık yoktu, göremiyordu, önünü ardını.
İki fersah yol alınca karanlık yoğunlaştı,
Işık yoktu, önünü ardını göremiyordu,
Haykırdı acı acı sekiz fersahın sonunda,
Onuncu, on birinci, sayamıyordu ki artık,
Ve birden güneşin ışınları sel gibi aktı.

Unutmayacağım o günleri, hiç değer miydi,
İnsanın imgelemi umutlara kapılırsa,
Özgür olan güç, doğanın damarlarından geçer,
Yakın ve uzak birleşir, ölüm ve ölümsüzlük,
Us'la usdışı birdir, öngörgü ve çılgınlık bir,
Beni götürecek kayığı parçaladım, neden,
Taştan şeyler, Urnu yılanları sarılı dümen,
Bütün donanım yok oldu, yüz yirmi direk yonttum
Yeniden ve boyalı halkalar geçirip dedim,
Haydi kayıkçı, davran, yolumuz açıldı artık
Güneşin bahçelerine, direk de, yelken de ben.

Oturmuş bir ağacın altına düşünüyordu,
Canı sıkkındı sanki ölümsüz Utnapiştim'in,
Belki de düşünecek bir şey kalmamıştı, ondan,
Şaştı beni görünce, ne, ölümsüzlük mü, niçin?
Taşları kazıyıp altında yazılar arama,
Süreklilik yoktur, bir söz yok sonsuza geçerli,
Irmakların taşma zamanı sınırlı değil mi,
Ne giz var, ne yokluk, bir bağıntı yalnız, değişen,
Dam üstü gibi düzdüz olur yüzeyi yaşamın,
Suyun altında, istersen, dikenli bir bitki var,
Koparabilirsen geri verir yiten gençliği.

Hep bizden, tanrılardan bilinir başa ne gelse,
Ölümsüzlüğü araması da mı bizden peki,
Akıntıyla derin sulara ulaştı şimdi de,
Dibe daldı, ayağına ağır taşlar bağlayıp,
Kopardı dikenli bitkiyi, kana boyandı su,
Buz gibi kuyuda yıkandı ve dinlendi sonra,
Biz göndermedik yılanı çiçeğin kokusuna,
Kaptığı gibi kaçtı deri değiştirip hayvan,
İkinci kez ağladı kıral, öğrenmişti artık,
Kendim için istemedim, yemin ederim, dedi,
Götürecektim otu Uruk'un yaşlılarına.
Bizi de şaşırttı bu söz, bunca eziyete katlan,
Çölii, dağı aş, yaşlan, neymiş, yaşlılar içinmiş.

Kayıkçı, sağ ol, getirdin beni kentim Uruk'a,
Dilerim kendi yerine esenlikle dönesin,
Çekmediğim acı kalmadı, bilmez misin,
Yürüyen yıldız gibi insan, gökyüzü bitmez ki,
Ölümsüzlüğü aramışım, lâf, nasıl yaşardım
Aramasam, o ölümsüz denen yaşıyor mu sanki,
Sen duvarıma bak, pişmiş tuğladan değil mi,
Temelin bulunduğu seti incele biraz da,
Üçte biri kent, üçte biri bahçe, üçte biri
Tanrıça Iştar'ın kendisi sayılan alandır,
Sonra da bağlar, tarlalar başlar, kırmızı kuşlar,
Zakkumların içinde saçını tarayan sabah,
Çiçeksiz arpanın hışırtısı gelir sürekli,
Kış günlerine yol gösteren ay şurada dinlenir,,
Unutulmuş arabalar sel yaşmaklı çayırda,
Ömrün en mavi göğünü aralık ayı boyar.

İÇİNDEKİLER

YAZ SONU ŞİİRLERİ

Yaz Sonu Şiirleri, 9
Yaşlı Adam ve Köpek, 17
Rüzgâr da Vardı, 18
Sabaha Karşı, 19
Bir Kaç Kuş, 20
Görünü, 21
Ot, 22
Salyangoz, 23
Ses, 24
Davul, 25
Yeğni Kuş, 26
Akşam Olmuş Gibi, 27
Kavruk İncir, 28

ÖĞLE UYKUSUNDAN UYANIRKEN

Öğle Uykusundan Uyanırken, 31

ÇİFTLİKTEKİ GECE

Yukarda, 59
Balıkların Güneşi, 60
Göl Kıyısında, 61
Orta Yaşlı Kadın, 62
Paris'te Eski Bir Evde, 63
Nerden Nereye, 64

Oğlum İdris'e Uzaktan Şiir, 65
Gelinlik Kızın Ölümü, 66
Duvarcının Oğlu, 68
Çiftlikteki Gece, 70

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ

Ölümsüzlük Ardında Gılgamış Üstüne Bir Kaç Söz, 73
Ölümsüzlük Ardında Gılgamış, 75